

Comparative Analysis of the Competition Model of the United States and the Russian Federation in Central Eurasia (2000-2020)

Seyed Javad Emamjomehzadeh*

Associate Professor of Political Science, University of Isfahan

Mahnaz Goodarzi

Associate Professor of International Relations, Islamic Azad University, Khorasgan Branch

Ghasem Rahimi Chosli

Ph.D. Student of International Relations, Islamic Azad University, Khorasgan Branch

(Date received: 14 Aug. 2020 - Date approved: 7 Feb. 2021)

Abstract

The strategic area of Central Eurasia is one of the most important regions in the post-Soviet space, accepting the rivalry between the Russian Federation and the United States, and has introduced itself as a mirror of international politics. Regarding the strategic culture of Moscow's foreign policy, it can be said that since the Russian Federation does not want to fully maintain the basic rules of the international system, nor does it seek to make extensive changes to the rules of this order, hence the idea of "reformist" activism Comes to mind. Reform activists are actors who pursue different motives and methods than other actors in international politics. The Russian Federation, as a reformist power, has on its agenda the two principles of peaceful coexistence and the creation of a multipolar world in its new foreign policy. In this context, the Russian Federation, on the one hand, does not reject any change in the status quo and intervention abroad (Central Asia, South Caucasus, Black Sea, and Baltic), and on the other, is dissatisfied with the current state of the international system and wants a complete transformation. It is not in the rules that govern it either.

As for the United States' movements in the geographical territory of Central Eurasia, it can be said that Washington generally seeks to sign bilateral and multilateral military agreements with Georgia, Ukraine, Romania, and the Czech Republic, following political intervention and attempts to bring the republics of the region under its security umbrella. In this regard, Poland is trying to move forward and most importantly, is building several anti-missile defense systems in the frame of NATO expansion. Although the White House has claimed that the purpose of the missile defense shield is to protect the United States and NATO members from North Korea's threats and the Islamic Republic of Iran's ballistic missiles, nevertheless the Kremlin sees it

---

* E-mail: javad@ase.ui.ac.ir (Corresponding author)

as a serious threat to its national security. Moscow is very serious and determined in its position and constantly declares that the justification of the United States for the establishment of a missile defense shield is a mere excuse for the blockade of the Russian Federation. The Russian Federation considers the United States moves in this regard an attempt to achieve “strategic superiority” and to play with the result of a zero-sum game, which is targeted at the same time as weakening strategic depth, geopolitical contraction, and Moscow’s exclusion from European arrangements. From the above-mentioned points, it can be concluded that the main issues affecting the political-security relations between the Russian Federation and the United States are mutual threats and suspicions, successive and endless cycles of de-escalation, and involvement of various internal and external variables in the current process between the two countries which shows the complexity and multi-layered nature of this conflict.

The Main Question is: what impact has the strategic culture and its components had on the actions of the Russian Federation and the United States in the Central Eurasian region in the last two decades?

The Hypothesis posed by the above-mentioned question is that strategic culture serves as a driving force behind Moscow’s post-Soviet actions, including components such as strategic expansionism, the spread of Orthodox identity and the Russian nationalist discourse, and the consolidation of national power in the environment. In contrast, the United States has developed a special strategic culture to promote a culture of liberal democracy, establish a superpower position and create regional balance.

The method used in this research is explanatory-prescriptive and the type of the research is fundamental. The nature of this writing is also qualitative. The data collection has been through the library method, the use of internet resources, articles, and documents.

Analyzing the strategic behaviors of political units through the components of strategic culture has advantages the most important of which is the possibility of understanding the actions of the actor in question and predicting the behaviors arising from it. The theory makes it possible for researchers to understand how countries view strategic issues and what reactions they emit in a variety of situations, even in emergencies. Regarding strategic culture, it should be noted that this component is the product of the historical experience of countries. On the other hand, because experiences are different among governments, different actors have different strategic cultures. In this way, it can be said that the strategic culture acts as a magnifying glass through which the type of relationship between the international goals, motives, and actions of the Russian Federation and the United States can be evaluated and examined in the management of international crises.

As mentioned at the beginning of the research, the most important components of the Russian Federation's strategic culture include geopolitical features and a development view, the idea of great power and regional hegemony, dominant authoritarianism, Russian nationalist discourse, and Slavic-Orthodox identity, and the notion of threat. They have left a deep impression on the strategic decision-making and foreign policy of the Russian Federation. In other words, it can be said that Moscow, in articulating its foreign policy discourse and strategic decision-making, has relied on the above-mentioned components. Accordingly, the Russian Federation in the field of foreign policy has strategies such as selective interaction, soft balance and an emphasis on multilateralism, the great normative modern strategy, eastward policy, confrontation with fundamentalism and terrorism, and Russian-oriented political and security institutionalism in the region which has made the headline of its work. Regarding the strategic culture of the United States, it must be acknowledged that to achieve the goals that have been formed under the influence of its strategic culture, it seeks hegemony and consolidation of its power in the world. In this regard, the United States has a mission to lead the world and is committed to global governance. In the meantime, if the country resorts to military force, it will inevitably use it. As a result, it can be said that the components that shape the strategic culture of the United States are aggressive, which is effective in pursuing its aggressive foreign policy in the strategic context of Central Eurasia.

Keywords: Central Eurasia, Foreign Policy, Russian Federation, Strategic Culture, the United States.

پښتونستان د علومو انساني و مطالعاتو فرېښتې
پرتال جامع علوم انساني

تحلیل مقایسه‌ای الگوی رقابت ایالات متحد و فدراسیون روسیه در اوراسیای

مرکزی (۲۰۲۰-۲۰۰۰)

سید جواد امام‌جمعه‌زاده*

دانشیار علوم سیاسی، دانشگاه اصفهان

مهناز گودرزی

دانشیار روابط بین‌الملل، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد خوراسگان

قاسم رحیمی چسلی

دانشجوی دکتری روابط بین‌الملل، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد خوراسگان

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۵/۲۴ - تاریخ تصویب: ۱۳۹۹/۱۱/۱۹)

چکیده

با توجه به تغییر و تحول‌هایی که در سال‌ها و دهه‌های اخیر در هرم قدرت جهانی پدید آمده است، فرهنگ راهبردی مؤلفه بنیادین مهمی است که در مناظره چهارم روابط بین‌الملل با تأثیرگذاری بر نوع نگرش دولت‌مردان کشورهای مؤثر در عرصه سیاست بین‌الملل، همپای مؤلفه‌های مادی قدرت در شکل‌دهی به گنش راهبردی کشورها در عرصه سیاست و روابط بین‌الملل پیش رفته است. با توجه به این انگاره بنیادین که فرهنگ راهبردی می‌تواند نوع کنشگری ایالات متحد و فدراسیون روسیه در حوزه راهبردی اوراسیای مرکزی در فضای پساشوروی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین مناطق ژئوپلیتیک و ژئواستراتژیک جهان را تجزیه و تحلیل کند، با رویکردی توصیفی - تحلیلی و با بهره‌گیری از مفروض‌های نظری فرهنگ راهبردی در پی پاسخ به این پرسش هستیم: در دو دهه اخیر فرهنگ راهبردی و مؤلفه‌های برخاسته از آن چه تأثیرهایی بر اقدام‌های فدراسیون روسیه و ایالات متحد در حوزه اوراسیای مرکزی برجای نهاده است؟ در پاسخ این فرضیه مطرح می‌شود که فرهنگ راهبردی به‌مثابه عامل و پیشران مؤثر بر مجموعه اقدام‌های فدراسیون روسیه در فضای پساشوروی شامل مؤلفه‌هایی مانند توسعه‌طلبی راهبردی، گسترش هویت اسلاو - ارتودکس و گفتمان ملی‌گرایی روسی و تثبیت قدرت ملی در محیط ژئوپلیتیک است. در مقابل، ایالات متحد برای ترویج فرهنگ لیبرال - دموکراسی، تثبیت موقعیت ابرقدرتی و ایجاد موازنه‌گرایی منطقه‌ای، فرهنگ راهبردی خاصی را در این حوزه قدرت‌آفرین و چالش‌زا برای خود ترسیم کرده است.

واژگان اصلی

اوراسیای مرکزی، ایالات متحد، سیاست خارجی، فدراسیون روسیه، فرهنگ راهبردی.

مقدمه

در ساختار کنونی نظام بین‌الملل، شناخت و بررسی نشانه‌های بین‌المللی و تجزیه و تحلیل رفتار راهبردی کشورها از زاویه ادراک و اندیشه نخبگان سیاسی کشورها در ادبیات روابط بین‌الملل اهمیت ویژه‌ای یافته است (Yazdani and Others, 2015: 262). دولت‌ها به‌ظاهر، براساس منافع متعارض در مقابل یکدیگر صف‌آرایی و در شرایط هم‌سویی منافع با یکدیگر همکاری می‌کنند و ما هر یک از این موقعیت‌ها را در چارچوب علائق اقتصادی، سیاسی و امنیتی تبیین و تفسیر می‌کنیم، ولی در بیشتر مواقع، در عمل موقعیت‌های موجود ناشی از ارزش‌ها، هنجارها، نمادها و باورهایی هستند (Salimi and Rahmatipour, 2014: 198) که با عنوان «فرهنگ راهبردی» قابلیت بررسی دارند.

مطالعات مرتبط با «فرهنگ راهبردی»^۱ نشان می‌دهد کشورهایی با جایگاه بین‌المللی مشابه، اما سنت‌های فرهنگی متفاوت در مقابل رویدادهای خارجی مشابه به روش‌های یکسان تصمیم نمی‌گیرند (Rosa, 2014: 91). در واقع، فرهنگ راهبردی در زمینه تصمیم‌گیری راهبردی، نظام ارزشی فراهم می‌کند که این نظام ارزشی، سیاست خارجی کشور را در تأثیر قرار می‌دهد (Moore, 1998: 153). فرهنگ راهبردی را جوهره نگرش جامعه و نخبگان به مفهوم قدرت و کاربرد آن در ارتباط با جهان خارج نامیده‌اند. در این برداشت، فرهنگ راهبردی نه فقط کاربرد زور و شیوه جنگیدن، بلکه چکیده تاریخ، جبر جغرافیا و انباشت ذهنی، نمایانگر روایت‌های تاریخی مشترک یک ملت در مقابل مسائل کلان امنیتی و نوع رابطه با جهان پیرامون است. فرهنگ راهبردی، بیانگر چرایی و چگونگی شکل‌گیری ایده و تصویری خاص در تعریف‌های مربوط به جنگ و صلح، امنیت و ناامنی، دوست و دشمن و به یک معنا، راهبردهای کلان یک دولت در برابر دیگر موجودیت‌های خارجی است (De Groot and Others, 2008: 4). گفتنی است، اثرگذاری و سودمندی مفهوم فرهنگ راهبردی در زمینه مطالعه سیاست خارجی کشورها زمانی بیش‌ازپیش آشکار می‌شود که عرصه سیاست خارجی وجه امنیتی به خود بگیرد و از بنیان‌های هویتی و وجودی دولتی خاص متأثر شود (Goodarzi and Others, 2017: 120). فرهنگ راهبردی برای بررسی رفتار آن دسته از کشورها که سیاست خارجی خود را در راستای امنیت هستی‌شناختی تعریف کرده‌اند و برای آن کارویژه‌ای فراتر از بقای مادی در نظر می‌گیرند، ابزاری مؤثر بوده است و می‌تواند زوایه‌های تاریک و فهم‌ناپذیر رفتارهای سیاسی یک دولت خاص را به آسانی تشریح کند.

حوزه راهبردی اوراسیای مرکزی از مناطق مهمی به شمار می‌رود که در فضای پساشوروی با پذیرش رقابت میان فدراسیون روسیه و ایالات متحد، خود را آینه تمام‌نمای سیاست

بین‌الملل به همه نشان داده است (Lukin, 2018: 307). در رابطه با فرهنگ راهبردی حاکم بر سیاست خارجی مسکو می‌توان گفت فدراسیون روسیه نه خواستار حفظ کامل قواعد اصلی حاکم بر نظام بین‌الملل است و نه به دنبال ایجاد تغییرهای گسترده در قواعد این نظم. از این رو، کنشگری «اصلاح‌طلب»^۱ به حساب می‌آید (Rashidi, 2019: 79). کنشگران اصلاح‌طلب بازیگرانی هستند که انگیزه و روش‌های متفاوتی را نسبت به دیگر کنشگران موجود در عرصه سیاست بین‌الملل ردگیری می‌کنند. فدراسیون روسیه به عنوان قدرتی اصلاح‌طلب، دو اصل هم‌زیستی مسالمت‌آمیز و ایجاد جهان چندقطبی را در سیاست خارجی جدید خود در دستور کار دارد. در این چارچوب، فدراسیون روسیه هرگونه تغییر وضع موجود و مداخله در خارج نزدیک (آسیای مرکزی، قفقاز جنوبی، حوزه دریای سیاه و بالتیک) را برنمی‌تابد. همچنین از وضعیت موجود نظام بین‌الملل راضی نیست و خواستار دگرگونی کامل در قواعد حاکم بر آن است.

در رابطه با تحرک‌های ایالات متحد در قلمروی جغرافیایی اوراسیای مرکزی، واشینگتن در پی مداخله سیاسی و تلاش برای کشاندن جمهوری‌های این منطقه به زیر چتر امنیتی خود، امضای موافقت‌نامه‌های دوجانبه و چندجانبه نظامی با گرجستان، اوکراین، رومانی، چک و لهستان و پیشروی ناتو به این سو و از همه مهم‌تر، تلاش برای ایجاد چندین سیستم دفاع ضد موشکی است^۲ (Rasooli Saniabadi and Others, 2019: 58). کاخ سفید ادعا کرده است، هدف از تأسیس سپر دفاع موشکی حفاظت از ایالات متحد و ناتو در برابر تهدیدهای حمله‌های کره شمالی و موشک‌های بالستیک جمهوری اسلامی ایران است. با این حال، «کرملین»^۳ آن را به مثابه تهدیدی جدی برای امنیت ملی خود می‌داند. مسکو در موضع خود بسیار جدی و مصمم است و پیوسته اعلام می‌کند، توجیه ایالات متحد برای تأسیس سپر موشکی بهانه‌ای صرف برای محاصره و زمین‌گیر کردن روسیه است. روسیه تحرک‌های آمریکا در این زمینه را تلاش برای کسب «برتری راهبردی»^۴ و بازی با حاصل جمع جبری صفر می‌داند که هم‌زمان با تضعیف عمق راهبردی، انقباض ژئوپلیتیک و بیرون‌گذاری مسکو از ترتیبات اروپایی هدف‌گذاری شده است (Falahat Pishah and Dorj, 2019: 436). بیشتر مسائل مؤثر بر روابط سیاسی و امنیتی فدراسیون روسیه و ایالات متحد از جنس تهدید و

1. Reformist

۲. این در حالی است که روسیه در اوکراین و گرجستان مداخله نظامی کرده است و حضور نظامی دارد. در تاجیکستان و ارمنستان پایگاه نظامی دارد و کنترل مرزهای بین‌المللی این دو کشور را خود بر عهده دارد و نیروهای نظامی روسیه در آنجا حضور و مداخله دارند.

3. Kremlin

4. Strategic Superiority

سوءبرداشت دوجانبه، چرخه‌های متوالی و بی‌پایان تنش‌زدایی/تنش‌زایی و دخالت متغیرهای متنوع بیرونی و درونی در فرایندهای جاری میان دو کشور است که نشان‌دهنده پیچیدگی و چندلایه‌بودن این مناقشه است.

در این نوشتار می‌خواهیم با رویکردی توصیفی-تحلیلی فرهنگ راهبردی حاکم بر سیاست خارجی واشنگتن و مسکو را در آوردگاه راهبردی اوراسیای مرکزی در پرتو مفاهیم و معناها بررسی کنیم. همچنین به دنبال پاسخ این پرسش هستیم که در دو دهه اخیر فرهنگ راهبردی و مؤلفه‌های برخاسته از آن چه تأثیرهایی را بر اقدام‌های فدراسیون روسیه و ایالات متحد در آوردگاه راهبردی اوراسیای مرکزی برجای نهاده است؟ برای تبیین این پرسش در گام نخست مفروض‌های نظری فرهنگ راهبردی را تبیین می‌کنیم. سپس مؤلفه‌های برخاسته از فرهنگ راهبردی، نوع سیاست‌های فدراسیون روسیه و ایالات متحد در اوراسیای مرکزی را بررسی می‌کنیم. سرانجام موضوع را تجزیه و تحلیل می‌کنیم.

پیشینه پژوهش

علی آدمی و حسن آئینه‌وند (۱۳۹۷) در مقاله خود با عنوان «چگونگی تقابل روسیه و چین با آمریکا در اوراسیا» این پرسش را مطرح کرده‌اند که چرا با وجود شکل‌گیری هدف مشترک (مقابله با هژمون) میان روسیه و چین در عرصه عمل اتحاد ضد هژمونیک میان این دو کشور شکل نگرفته است؟ در واقع چه محدودیت‌ها و ملاحظه‌هایی مانع تحقق عملی ایجاد اتحاد ضد هژمون دو کشور در اوراسیا شده است؟ برای پاسخ به این پرسش‌ها این فرضیه را مطرح کرده‌اند که مسائلی چون تفاوت نگاه تاریخی روسیه و چین به منطقه، ماهیت روابط دوجانبه آنان با آمریکا و پیشینه متفاوت روابط با آن، اولویت‌های متفاوت منافع ملی در کنار تفاوت جایگاه قدرت هر دو بازیگر از دلایل‌های تحقق عملی نیافتن نظریه اتحاد ضد هژمون است.

ماندانا تیشه‌یار و اسمعیل بخشی (۱۳۹۹) در مقاله‌ای با عنوان «روسیه و ابتکار یک کمربند و یک راه چین؛ فرصت‌ها و تهدیدها»، به دنبال پاسخ به این پرسش برآمده‌اند که با وجود بدبینی‌های اولیه روسیه، علت ورود روسیه به ابتکار یک کمربند و یک راه چین چیست؟ آن‌ها در پاسخ، این فرضیه را مطرح کرده‌اند که به دنبال فشارها و تحریم‌های غرب علیه روسیه پس از بحران اوکراین و پدید آمدن مشکلات اقتصادی و انزوای سیاسی، روسیه تصمیم گرفت با مشارکت در طرح نوین چین، از تنگنای اقتصادی و سیاسی خود بکاهد. روسیه همچنین طرح اتحادیه اقتصادی اوراسیا را در راستای طرح چین تعریف کرده است و می‌کوشد با همکاری در این طرح، از مزیت‌های آن بهره‌برداری کند.

النا کوروستلوا و زاخاری پائکین^۱ (۲۰۲۰) در مقاله‌ای با عنوان «روسیه بین شرق و غرب و آینده نظم اوراسیا» کوشیده‌اند با فراتر رفتن از بحث‌های سنتی در مورد رقابت قدرت‌های بزرگ در مناطق ژئوپلیتیک مختلف، محیط راهبردی اوراسیای مرکزی را براساس دو موضوع جدید بررسی کنند: نخست، راهبرد اوراسیاگرایانه فدراسیون روسیه که در سال‌های اخیر به این حوزه راهبردی توجه ویژه‌ای داشته است؛ دوم، بررسی پیچیدگی ابتکارهای جدید منطقه‌ای و نقش نوین آن‌ها در نظم آینده نظام جهانی.

آندرو سی کوچینز^۲ (۲۰۱۸) در مقاله‌ای با عنوان «آمریکا در اوراسیا چه می‌خواهد؟» نوشته است که ایالات متحد در فضای پسا شوروی تلاش‌های گسترده‌ای برای حضور در حوزه راهبردی اوراسیا انجام داده است. او گفته است از نظر تاریخی راهبرد و خط‌مشی ابتدایی واشینگتن در دهه ۱۹۹۰ متمرکز بر تلاش برای جلوگیری از قدرت‌گیری رقیبی هم‌تراز در اوراسیا بوده است. در حالی که تلاش‌هایی از سوی واشینگتن برای تبدیل شدن روسیه به یک دموکراسی مبتنی بر بازار آزاد نیز دنبال می‌شد. با وجود این، او می‌نویسد مهم‌ترین دلیل گرایش واشینگتن به آوردگاه راهبردی اوراسیا، ناشی از تلاش برای گسترش و فرستادن نیروهای ناتو به این منطقه قدرت‌آفرین است.

آندره کریکویچ و ایگور پلیشیاری^۳ (۲۰۲۱) در مقاله خود با عنوان «از اروپای بزرگ به اوراسیای بزرگ: نگرانی‌های مربوط به وضعیت و تحول رویکرد روسیه برای هم‌سویی و ادغام منطقه‌ای» نوشته‌اند رویکرد روسیه برای هم‌سویی و یکپارچه‌سازی منطقه‌ای به شکل چشمگیری تکامل یافته است. کرملین ضمن گذر از راهبرد سنتی خود مبنی بر تمرکز بر اروپای غربی و بی‌علاقگی و غفلت از یکپارچه‌شدن منطقه‌ای در دهه ۱۹۹۰، تلاش‌های جدی را برای یکپارچه‌ساختن دوباره فضای پس از فروپاشی اتحاد شوروی با هدف شکل اوراسیای بزرگ دنبال کرده‌اند.

ریچارد سوکولسکی و یوجین رومر^۴ (۲۰۲۰) در گزارشی با عنوان «روابط روسیه و آمریکا در سال ۲۰۲۰» که در مؤسسه «کارنگی» منتشر شده است، گفته‌اند روابط ایالات متحد و فدراسیون روسیه در پایین‌ترین سطح خود از زمان پایان جنگ سرد قرار دارد. به شکلی که همه گفت‌وگوهای سطح بالا میان دو کشور متوقف شده است. با تداوم روند کنونی نمی‌توان در آینده نزدیک به بهبود روابط دو طرف امیدوار بود. البته بعید به نظر می‌رسد که این وضعیت تا سال‌های متمادی تداوم داشته باشد؛ همان گونه که در دوره جنگ سرد دو کشور گفت‌وگوهای

-
1. Elena Korosteleva and Zachary Paikin
  2. Andrew C. Kuchins
  3. Andrej Krickovic and Igor Pellicciari
  4. Richard Sokolsky and Eugene Rumer

محدود اما معناداری را بین خود تجربه کردند. نویسندگان در پایان چنین نتیجه گرفته‌اند که با وجود زمینه‌های منفی برای ایجاد درگیری و تخاصم میان واشنگتن و مسکو، به نظر می‌آید که سطح عقلانیت در دو کشور به شکلی است که کمتر به دنبال ایجاد درگیری و تقابل سخت است.

در مورد پیشینه موضوع این نوشتار با بررسی ادبیات موجود درباره رویکرد راهبردی فدراسیون روسیه و ایالات متحد در حوزه راهبردی اوراسیای مرکزی در میان آثار فارسی و انگلیسی، با وجود زیادبودن منابع، در تجزیه و تحلیل رویدادها هیچ‌یک از نوشته‌هایی که آوردیم با رویکردی مقایسه‌ای - تطبیقی نوع رقابت و تأثیر آن بر محیط امنیتی اوراسیای مرکزی را بررسی نکرده‌اند. همچنین در میان نویسندگان داخلی و خارجی تاکنون رویه غالب در تحلیل رویدادها در این منطقه بیشتر به بررسی روندهای منطقه‌ای حاکم بر این حوزه پرداخته‌اند. بنابراین بررسی تطبیقی راهبردهای فدراسیون روسیه و ایالات متحد در آوردگاه راهبردی اوراسیای مرکزی چنانکه شایسته است بررسی نشده است. همین مسئله مبین نوآوری و تازه‌بودن موضوع این نوشتار است.

چارچوب نظری

در این نوشتار از مفروض‌های نظری فرهنگ راهبردی استفاده کرده‌ایم. فرهنگ راهبردی یک نظام ارزشی است که فرض‌ها، باورها و نگرش‌های اعضای یک گروه در خصوص استفاده از زور به‌عنوان یک ابزار سیاست در روابط بین‌الملل را فراهم می‌کند که تصمیم‌ها و رفتارهای سیاسی و امنیتی یک دولت را هدایت می‌کند (Moore, 1998: 10). «کالین گری»^۱ فرهنگ راهبردی را حالت فکر و عمل با توجه به قدرت تعریف کرده است که از درک تجربه تاریخی ملی ایجاد می‌شود (Haesebrouck, 2016: 775). نظریه فرهنگ راهبردی با هدف درک بهتر تصمیم‌ها و رفتارهای منحصر به فرد کشورها در سطح جهانی و همچنین پیش‌بینی سیاست خارجی آن‌ها در مورد مسائل راهبردی استفاده می‌شود (Feng, 2007: 2). در واقع، فرهنگ راهبردی به این سبب در کانون توجه اندیشمندان است که نشان می‌دهد کشورهای مختلف در حوزه مسائل راهبردی، به صورت متفاوت تصمیم‌گیری و رفتار می‌کنند (Gray, 2006: 8). بنابراین فرهنگ راهبردی با ارائه زمینه‌های نگرش دولت در مورد مسائل امنیتی خاص بر تصمیم‌گیری و رفتار سیاسی کشور تأثیر می‌گذارد (Balamir, 2007: 75). مفهوم راهبردی، نقطه آغاز این واقعیت است که بسیاری از گزینه‌های سیاست راهبردی برای دولت وجود دارد. با این حال، دولت‌ها نوع خاصی از سیاست را ترجیح می‌دهند (Rasmussen, 2005: 70).

1. Colin Gray

به‌طور کلی، فرهنگ راهبردی به‌عنوان نماد نظام‌ها از دو بخش تشکیل شده است: بخش نخست متشکل از مفروض‌های اساسی در مورد نظم و ترتیب محیط‌های راهبردی است که این موارد را شامل می‌شود:

۱. نقش جنگ در امور انسانی و روابط بین‌الملل: بدین معنی است که جنگ امری ناهنجار برآورد می‌شود یا گریزناپذیر؟ جنگ می‌تواند به‌عنوان یک ویژگی طبیعی در روابط بین‌الملل یا به‌عنوان یک اختلال در زمانی خاص تلقی شود؟

۲. سرشت دشمن و تهدیدی که ایجاد می‌کند: یعنی اینکه نتیجهٔ مقابله با دشمن، حاصل جمع صفر است یا حاصل جمع متغیر؟

۳. کارایی توسل به‌زور: توانایی مهار تهدیدها و شرایطی که به‌کارگیری زور سودمند است و می‌تواند به‌عنوان ابزار مؤثری برای دستیابی به هدف‌های کشور در نظر گرفته شود (Salimi and Hejazi, 2019: 74).

مؤلفه‌های مورد اشاره روی هم‌رفته، پارادایم محوری فرهنگ راهبردی را تشکیل می‌دهند. بخش دوم فرهنگ راهبردی متشکل از مفروض‌هایی در سطح عملیاتی‌تر است؛ مفروض‌هایی در مورد اینکه ثمربخش‌ترین گزینه‌ها برای مقابله با تهدیدها کدام‌اند؟ (Johnston, 2011: 360). در این بخش، ترجیح گزینه‌های راهبردی مختلف از جمله اقدام خشونت‌آمیز، اقدام دفاعی یا اقدام غیرنظامی بررسی می‌شود (Rosa, 2014: 92).

مفهوم فرهنگ راهبردی را می‌توان از راه رویکرد سازه‌انگاری در عرصهٔ روابط بین‌الملل که بر نقش ایده‌ها، هنجارها، هویت‌ها و جهان‌بینی برای درک چگونگی تفسیر واقعیت اجتماعی توسط بازیگران و بر ساختن منافع خود در امور بین‌المللی تأکید دارد، بهتر و بیشتر درک کرد (Meyer, 2004: 134)؛ زیرا سازه‌انگاری در پی آن است که دولت‌ها چگونه هویتی خاص و روایت‌های مربوط به آن را شناسایی می‌کنند. در نظریهٔ سازه‌انگاری، هویت‌ها تصاویری از خود و تمایز با دیگران است که یک بازیگر تعریف می‌کند و با روابط با دیگران (بازنگری در طول زمان) شکل می‌گیرد (Piet and Simao, 2016: 15). به بیان دیگر، هویت در فرایندهای اجتماعی، خود را ایجاد و بازسازی می‌کند و مشخص می‌کند که «ما» کیستیم و «دیگران» چه کسانی هستند (Cook-Huffman, 2009: 19). بدین ترتیب، هویت دولت‌ها نه ثابت و نه متغیر است و از یک دولت به دولت دیگر متفاوت است (Chernov, 2009: 147). هنجارها به‌عنوان عناصر فرهنگی و معنایی محیط‌های بین‌المللی یا داخلی دولت‌ها، به هویت هر دولت شکل می‌دهند و تغییرها در هویت دولت بر منافع و تصمیم‌های دولت‌ها تأثیر می‌گذارند (Jeperson and Others, 2011: 86).

سازهانگاری رابطه هویت و منافع را به واسطه مفهوم «نقش»^۱ تحلیل می‌کند. نقش‌های ملی تأثیری مهم در تصمیم‌گیری سیاست خارجی دارد. هریک از دولت‌ها برای خود طرح نقشی را در نظام بین‌الملل در نظر می‌گیرند. این طرح نقش، ذهنیت دولت‌ها، ارزش‌ها و هنجارها و تصویری که از جهان دارند، انتظارات دنیای بیرون و رفتار مناسب در روابط بین‌الملل را در بر می‌گیرد (Harsij and Seyed, 2007: 178). بدین ترتیب، سازهانگاران تصمیم‌گیری و رفتار بازیگران سیاسی را با توجه به هویت و نقش بازیگران در جامعه تبیین می‌کنند (Lebow, 2008: 3). در نظریه سازهانگاری، دولت‌ها کنشگرانی اقتصادی هستند که بر اساس منطق پیامد تصمیم‌گیری می‌کنند، در نظر گرفته نمی‌شوند، بلکه آن‌ها کنشگر را در قالب الگوی انسان اجتماعی توصیف می‌کنند. الگوی تصمیم‌گیری انسان اجتماعی در قالب پرسش‌های زیر انجام می‌شود:

۱. من در چه موقعیتی (هویت) قرار دارم؟
  ۲. در این موقعیت، کدام یک از نقش‌های اجتماعی من موضوعیت دارد؟
  ۳. هر کدام از گزینه‌های رفتاری موجود تا چه اندازه با نقش اجتماعی من منطبق است؟
  ۴. مناسب‌ترین تصمیم و رفتار (با توجه به موقعیت) کدام است؟ (Rittberger, 2014: 126).
- بر این اساس، توضیح سازهانگاران از تصمیم‌گیری دولت مبتنی بر منطق تناسب است؛ به این معنی که بازیگران، انسان‌هایی تصور می‌شوند که هویت‌ها و نقش‌های خاصی را در موقعیت‌های مختلف برجسته می‌کنند. در حقیقت، منطق تناسب بیانگر تصمیم و رفتار مبتنی بر قاعده‌مندی است که در آن کشورها انجام کار درست را در مورد بیشینه‌سازی منافع خود ترجیح می‌دهند (Mohammad Nia, 2010: 151). در رهیافت سازهانگاران به فرهنگ راهبردی، هنجارهای تشکیل‌دهنده فرهنگ راهبردی هر کشور، هویت و منافع آن کشور را ایجاد و تعریف می‌کنند (Lauterbach, 2011: 63). به بیانی بهتر، رویکرد فرهنگ راهبردی فرض می‌کند که منافع کشور در بستر موقت یا ثابتی از الگوی برداشت‌ها در مورد نقش یک کشور در سیاست بین‌المللی ساخته می‌شود (Neumann and Henrikki, 2005: 8)، کشورهایی که در فرهنگ راهبردی خود عناصر و مؤلفه‌های فرهنگی خاصی در زمینه دفاع و امنیت دارند، سیاست خارجی متفاوتی را دنبال می‌کنند. بنابراین فرهنگ راهبردی با تعریف هویت و نقش ملی بر تصمیم‌گیری سیاسی کشورها تأثیر می‌گذارد (Balamir, 2007: 75). در واقع، فرهنگ راهبردی نقش متغیر مداخله‌گر را در تجزیه و تحلیل سیاست خارجی برای درک تصمیم‌گیری و رفتار کشورها دارد (Meyer, 2004: 140). بنابر مفروض‌های نظری که گفتیم، در ادامه نوع فرهنگ راهبردی حاکم بر سیاست خارجی واشینگتن و مسکو در آوردگاه راهبردی اوراسیای

مرکزی را تبیین می‌کنیم تا از این رهگذر نوع رقابت فضای پساجنگ سرد را در این حوزه تجزیه و تحلیل کنیم.

سیاست خارجی فدراسیون روسیه در اوراسیا و فرهنگ راهبردی ناشی از آن
 با فروپاشی اتحاد شوروی و فرهنگ راهبردی حاکم بر آن در دهه ۱۹۹۰ فرهنگ راهبردی متفاوتی در میان نخبگان روسی پدیدار شد. متأثر از دگرگونی رخ داده نه تنها ایدئولوژی ملی‌گرایی جایگزین ایدئولوژی کمونیسم شد، بلکه فدراسیون روسیه برای دستیابی به هدف‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای خود، هویت ژئوپلیتیکی نوینی را در مقابل غرب و به‌ویژه ایالات متحد طراحی و تعریف کرد (Ermarth, 2006: 12). در نگاهی کلی مؤلفه‌هایی که به‌عنوان فرهنگ راهبردی نوع سوگیری سیاست خارجی مسکو را در منطقه اوراسیای مرکزی متأثر از خود کرده است به این شکل می‌توان ترتیب‌بندی کرد:

۱. برداشت فدراسیون روسیه از خود

فدراسیون روسیه خود را دولتی بزرگ و مسئول مأموریت ویژه در جهان می‌بیند که بازتابی از فرمان الهی است؛ نوعی عدالت و حقیقت والا. این نقش مسیحایی که ریشه‌های عمیق فرهنگی دارد در بستری تاریخی و مذهبی با عامل ایدئولوژی پشتیبانی و تقویت شده است. در همین رابطه «فتودور داستایوفسکی»^۱ از بزرگ‌ترین نویسندگان کلاسیک روس، ملت روسیه را مادر خدا نامیده است که شهر مقدس قسطنطنیه باید به آن تعلق داشته باشد (Sinovets, 2016: 418).

۲. زبان و فرهنگ روسی

یکی دیگر از منابع فرهنگ راهبردی فدراسیون روسیه زبان فرهنگ روسی است که آثار کم‌مانندی را در کشورهای موسوم به خارج نزدیک در پی داشته است. سیاست‌گذاران روس برای توسعه، تحکیم نفوذ و بهره‌برداری حداکثری از ظرفیت‌های بالقوه زبان و فرهنگ روسی، مفهوم هم‌میهنی را ابداع کرده‌اند که حمایت از جامعه روس زبان‌ها در خارج را در دستور کار خود قرار داده است. سرگی لاوروف،^۲ وزیر خارجه فدراسیون روسیه در سال ۲۰۰۸ ضمن توصیف ارتباط فدراسیون روسیه با هم‌میهنان خارج براساس اصول قدرت نرم، حمایت از آن‌ها را یک اصل و تعهد اخلاقی دانسته بود (Atai and Hedayati Shahidani, 2013: 110). این‌گونه خوانش فکری و فرهنگی در سند تدبیر سیاست خارجی فدراسیون روسیه در سال ۲۰۱۶ مورد توجه قرار گرفته است که در آن ضمن تأکید بر اهمیت نقش زبان روسی و

1. Fyodor Dostoevsky
 2. Sergei Lavrov

محوریت آن در امور فرهنگی بر حفظ و تحکیم اتحاد جامعه مهاجران روسی، تعمیم دستاوردهای تاریخی و فرهنگی، میراث ملی و هویت روسی و تعمیم آموزش و علوم روسیه تأکید شده است.

۳. گفتمان ملی‌گرایی روسی و هویت اسلاو- ارتودکس

هویت فدراسیون روسیه در چهار عنصر قومیت، مذهب، نظام سیاسی و جغرافیا یعنی ویژگی‌های قوم روس- اسلاو، مذهب ارتودکس، نظام استبدادی تزاری و ویژگی‌های جغرافیایی آسیایی و اروپایی نهفته است. یکی از مهم‌ترین عامل‌های هویت‌بخش فدراسیون روسیه مذهب ارتودکس است. این مذهب نقش مهمی در حفظ و دفاع از هویت ملی، گسترش زبان و فرهنگی ملی داشته است تا آنجایی که می‌توان گفت هویت فدراسیون روسیه با مسیحیت ارتودکس پیوند خورده است (Payne, 2015: 491). کلیسای ارتودکس پس از فروپاشی اتحاد شوروی، موقعیت اجتماعی و سیاسی مهمی یافته و نفوذ زیادی در چرخه تصمیم‌گیری کسب کرده است. با وجود آنکه فدراسیون روسیه کشوری غیردینی به حساب می‌آید، اما در مقدمه قانون آزادی عقیده و انجمن‌های دینی بر سهم ویژه آیین ارتودکس در تاریخ روسیه تأکید کرده است (Zahrani and Shiravand, 2017: 120). علاوه بر این، رهبران فدراسیون روسیه با دعوت از رهبر کلیسای ارتودکس در مراسم دینی، موقعیت کلیسا را به رسمیت شناخته‌اند. این موضوع دست‌کم دو دلیل دارد: نخست آنکه بیش از نیمی از مردم فدراسیون روسیه پیرو این دین هستند و دوم آنکه میان ملت و دولت روس و آیین ارتودکس پیوند تاریخی برقرار است و این آیین در مقام نیروی وحدت‌بخش اقوام روس نقش داشته است و به یکی از مؤلفه‌های هویتی روس‌تباران تبدیل شده است، یعنی کلیسای ارتودکس یک کلیسای قومی است و ملت روس خود را پیرو ارتودکس می‌دانند (Hosseini and Others, 2014: 40).

۴. درک از تهدید

دولت و امپراتوری روسیه تقریباً از ابتدا در شرایط جنگی به وجود آمده و گسترش یافته است و همواره با وضعیتی میان ترس از آسیب‌پذیری‌ها و میل برای دستیابی به امنیت و توسعه بیشتر در نوسان بوده است؛ بنابراین فرهنگ راهبردی فدراسیون روسیه تا حد زیادی نظامی شده است (Ermarth, 2006: 6). این واقعیت که از نظر تاریخی فدراسیون روسیه بیشترین تهدید را از سوی غرب داشته (حمله لهستانی‌ها، فرانسوی‌ها و آلمانی‌ها) بر این اضطراب و هراس از اقدام‌های غرب دامن‌زده است و تأثیرهای عمیقی در رفتارهای سیاست خارجی این کشور بر جای گذاشته است (Haji Yousefi and Zolfaghari, 2017: 141). انحصار ارتش بر

سخت‌افزار و جزئیات آیین راهبردی از گذشته دور (Snyder, 1977: 73) جایگاه ویژه تسلیحات اتمی در آیین نظامی به‌عنوان منبع اعتبار جهانی و ضامن امنیت کشور و تنها عنصری که امروز دیدگاه فدراسیون روسیه را به‌عنوان قدرت بزرگ شکل می‌دهد (Oliker and Crane, 2009: 162). از تأثیرهای این نوع از نگاه است. روس‌ها همچنان به مفاهیم ژئوپلیتیکی مکیندر علاقه‌مند هستند که اوراسیا را «هارتلند» معرفی می‌کند. بنابراین مناطق حائل با همسایگان را به‌صورت جدی پیگیری می‌کنند و به جهت جلوگیری از حمله غرب، بر قدرت نظامی بزرگ تکیه دارند. به‌گونه‌ای که در برخی موارد، قدرت هسته‌ای این کشور رنگ تقدس به خود می‌گیرد و از آن به‌عنوان ابزاری برای نزدیکی به خدا و محافظت از کلیسای ارتودکس تعبیر می‌شود (Engstrom, 2014: 369). عامل‌هایی که گفتیم، در مقام فرهنگ راهبردی مؤثر بر کنش فدراسیون روسیه در فضای پسا شوروی سبب شدند تا مسکو برخلاف گذشته، با نگاهی واقع‌بینانه جنبه‌های سخت و نرم قدرت را هم‌زمان در سیاست خارجی خود به‌کار گیرد.

در همین رابطه، «آندرو چی شولم»^۱ در پژوهشی در مورد «قدرت هوشمند»^۲ فدراسیون روسیه به چهار عامل اصلی تشکیل‌دهنده این منبع اشاره کرده است. از نظر او، «جذب کردن»^۳ «مشروع کردن»^۴ «اجبار کردن»^۵ و «اختلال ایجاد کردن»^۶ را می‌توان به‌مثابه چهار عنصر در نظر گرفت که به‌واسطه کنشگری منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای فدراسیون روسیه در دستور کار کرملین برای سیاست‌گذاری خارجی قرار گرفته است (Chisholm, 2018: 809). او می‌گوید «هوشمندی محیطی»^۷ از عامل‌هایی است که در پرتو قدرت هوشمند مسکو در مورد مناطقی همچون اوراسیای مرکزی در نظر گرفته شده است. از نگاه فدراسیون روسیه، حوزه پیرامونی این کشور همواره از ظرفیت تهدیدزایی مستمر برخوردار است؛ بدین منظور که وجود ضعف‌های داخلی فدراسیون روسیه می‌تواند به‌عنوان نقاط آسیب‌پذیری شناخته شود که قدرت‌های دشمن بیرونی برای از میان بردن مسکو استفاده می‌کنند. هوشمندی محیطی این امکان را به مسکو می‌دهد تا برای مدیریت مرزهای پهناور خود از سازوکار چندبرداری موسع بهره‌برد (Hedayati Shahidani, 2019: 168). فدراسیون روسیه به‌عنوان بزرگ‌ترین کشور جهان که همسایه‌های فراوانی دارد در چندین منطقه ژئوپلیتیک حساس همچون شرق اروپا، قفقاز، آسیای مرکزی، شرق دور، اوراسیای مرکزی و حوزه اقیانوس هند و اقیانوس آرام اولویت‌های راهبردی دارد (Lambert, 2017: 4). وجود این حوزه‌های متعدد و متنوع،

1. Andrew Chisholm
2. Smart power
3. Attract
4. Legitimise
5. Coerce
6. Disrupt
7. Environmental Intelligence

ضرورت درپیش‌گرفتن سیاستی مستمر و هوشمندانه برای مدیریت تهدیدها و فرصت‌های محیطی را ایجاد می‌کند.

زیست‌جهان اوراسیایی و برآیند آن در سیاست خارجی فدراسیون روسیه

در مورد اهمیت راهبردی اوراسیای مرکزی برای فدراسیون روسیه می‌توان گفت منافع مسکو در اوراسیای مرکزی، بسیار متنوع، پیچیده و چندلایه است (Cornell, 2004: 125). نظریه پردازان روسی این منطقه را «خارج نزدیک» نام نهاده‌اند. مسکو در نگاه خود به منطقه اوراسیای مرکزی نوعی نگرش توسعه‌طلبانه در قالب «آیین مونروئه روسی»^۱ طراحی کرده است. نکته بارز در تفکر روس‌ها آن است که در ذهن روسی مفهوم قلمرو همیشه تا مرزهای خارج نزدیک ادامه داشته است و به‌ضرورت منطبق بر مرزهای سرزمینی نبوده است (De Maio, 2016: 7). از نظر آن‌ها روسیه- اوراسیا واحد تمدنی جداگانه‌ای است که هم از آسیا و هم از اروپا جداست (Shlapentokh, 2007: 10). این‌گونه نظریه‌پردازی سبب شده است مسکو نوعی سیاست خارجی ضدغربی در منطقه اوراسیای مرکزی را به این شکل ردگیری کند:

۱. بحران اوکراین و سیاست خارجی مسکو

اوکراین یکی از مهم‌ترین کشورهای حوزه اوراسیای مرکزی است که از نظر تاریخی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی نزدیکی بسیاری به دولت روسیه داشته است (Valizadeh and Others, 2015: 155). با آغاز اعتراض‌های داخلی در اوکراین که نشانگر تمایل‌های مختلف جریان‌های سیاسی این کشور به غرب بود، فرصت مداخله خارجی فراهم آمد و اوکراین را به صحنه رویارویی قدرت‌های بزرگ از جمله فدراسیون روسیه و ایالات متحد و اتحادیه اروپا تبدیل کرد (Hosseini and Aynehvand, 2016: 160). از این‌رو، فدراسیون روسیه برای تأمین منافع خود و برهم‌نخوردن توازن موجود در منطقه راهبردهایی را برای کنترل و مدیریت بحران اوکراین در پیش گرفت. در جریان بحران اوکراین، فدراسیون روسیه با حمایت از جدایی‌طلبان شرق اوکراین و ناامن‌کردن مرزهای شرقی اوکراین، از این راهبرد برای مقابله با تمایل‌های غرب‌گرایانه اوکراینی‌ها و به‌طورکلی کشورهای غربی که در منطقه تمایل‌های غربی دارند و همچنین مقابله با طرح گسترش ناتو و اتحادیه اروپا به‌سوی شرق و نفوذ ایالات متحد در حیطه خلوت خود استفاده کرد. در بخش شرقی اوکراین، اقلیت‌های روس‌زبان ساکن هستند که با فدراسیون روسیه پیوندهای گسترده‌ای دارند و با تحریک فدراسیون روسیه خواستار

خودمختاری شدند. فدراسیون روسیه برای زیر فشار قراردادن اوکراین، نیروهای خود را در مرز با اوکراین مستقر کرد. همچنین به جای اینکه مستقیم وارد درگیری‌های شرق اوکراین شود، از تعداد محدودی نیروهای غیررسمی مانند «مردان سبز»^۱ استفاده کرد و با تجهیز جدایی‌طلبان، نه تنها کی‌یف را در موقعیت دشواری قرار داد، بلکه از احتمال شناسایی فدراسیون روسیه به‌عنوان متجاوز جلوگیری کرد.^۲

۲. ایجاد همگرایی در قالب اتحادیه اقتصادی اوراسیایی

این اتحادیه در سال ۲۰۱۵ با هدف ایجاد همگرایی اقتصادی در منطقه اوراسیا و با حضور فدراسیون روسیه، روسیه سفید و قزاقستان فعالیت خود را آغاز کرد. در همین سال ارمنستان و قرقیزستان نیز به این اتحادیه پیوستند. از نظر سیاسی، موافقت‌نامه اتحادیه اقتصادی اوراسیایی در شرایطی امضا و اجرایی شد که بحران اوکراین موجب تیرگی در روابط فدراسیون روسیه با غرب شده بود. از این رو، فدراسیون روسیه اتحادیه اقتصادی اوراسیایی را به‌عنوان وزنه تعادلی در برابر قدرت سیاسی و اقتصادی غرب از جمله اتحادیه اروپا ایجاد کرد (Bordachev and Skriba, 2016). علاوه بر مواردی که گفتیم فدراسیون روسیه براساس فرهنگ راهبردی خود، در آوردگاه راهبردی اوراسیای مرکزی در مقابل مجموعه غرب و به‌ویژه ایالات متحد این اقدام‌ها انجام داد: به تعلیق عضویت خود در نیروهای متعارف اروپا، حمایت از جنبش‌های جدایی‌بخش در کشورهای همسایه مانند جدایی جمهوری خودمختار آبخازیا و استان خودمختار اوستیای جنوبی و مخالفت قاطع با گسترش ناتو به شرق، مخالفت با استقرار سپر دفاع موشکی آمریکا در لهستان و رومانی، تهدید به استقرار موشک‌های اسکندر مجهز به کلاهک‌های هسته‌ای در کالینینگراد در نزدیک مرز لهستان، قطع انتقال گاز به اوکراین و روسیه سفید در نتیجه فشار سیاسی به اروپا، احیای دوباره شیوه دوران اتحاد شوروی در مورد ارسال بمب‌افکن‌های راهبردی پروازهای دوربرد گشت و مراقبت، جدایی شبه‌جزیره کریمه از اوکراین و پیوسته‌سازی آن به فدراسیون روسیه و نصب پرچم در قطب شمال. در این میان، نقطه عطف تحول راهبردی دوره پوتین، سیاست این کشور در مقابل بحران اوکراین، حمایت از جدایی کریمه از این کشور و پیوستن آن به فدراسیون روسیه و حمایت از شورشیان جدایی طلب در دونتسک، لوهانسک و اسلاویانسک در شرق اوکراین است.

1. Green men

۲. البته جامعه جهانی پیوسته‌سازی کریمه به روسیه را مورد شناسایی قرار نداده است. حتی مجلس شورای اسلامی نیز درخواست شناسایی کریمه به‌عنوان بخشی از روسیه که از سوی دوما دولتی روسیه پیشنهاد شده بود را نپذیرفت. جامعه جهانی روسیه را اشغالگر می‌داند.

سیاست خارجی ایالات متحد در اوراسیا و فرهنگ راهبردی برآمده از آن

فرهنگ راهبردی ایالات متحد به‌عنوان کلی به‌هم پیوسته مؤلفه‌هایی منحصر به فرد دارد. ایالات متحد در قامت قدرت بین‌المللی هدف‌ها و محرک‌هایی دارد که علاوه بر نقش‌آفرینی در کنش سیاست خارجی آن کشور به فرهنگ راهبردی آن نیز شکل داده است و از این رهگذر کنش امنیتی آن را فهم‌پذیر می‌سازد. در نگاهی کلی این موارد مهم‌ترین مؤلفه‌های راهبرد تعیین‌کننده رفتار خارجی واشینگتن هستند:

۱. استثناگرایی آمریکایی

جامعه و رهبران ایالات متحد در دوره‌ها و موضوع‌های گوناگون، خود را ملتی استثنایی و متفاوت از دیگر ملت‌ها می‌دانند. مهاجرت از سرزمین‌های اروپایی و تشکیل جامعه‌ای مبتنی بر دموکراسی نخستین شاخص‌هایی هستند که از سوی جامعه آمریکایی به‌عنوان دلیل‌هایی بر استثنا بودن آن کشور ارائه می‌شوند (Goodarzi and Others, 2017: 134). شایان توجه اینکه استثناگرایی آمریکایی در بستر تحول‌های تاریخی ایالات متحد تقویت شده است و به‌صورت یکی از ارکان فرهنگ عمومی جامعه ایالات متحد و به‌تبع آن فرهنگ راهبردی آن کشور درآمده است. ایالات متحد با توجه به تجربه رهبری جهان لیبرال در برابر کمونیسم آسیایی-اروپایی و همچنین با فرض جهان‌شمول بودن ارزش‌های جامعه خویش، خود را دارای رسالتی تاریخی در قبال جهان می‌داند. این رسالت که هم وجه سیاسی دارد و هم رنگ‌وبوی دینی به خود گرفته است با توجه به تشکیل ایالات متحد توسط هواداران آزادی سیاسی و مذهبی متضمن وظیفه نجات و راهنمایی دیگر ملت‌های جهان به‌سوی آزادی و مدارا محسوب می‌شود (Deneen, 2012: 380).

۲. باور به قدرت مطلق ایالات متحد در عرصه سیاست بین‌الملل

موفقیت‌های تاریخی - حماسی ایالات متحد، گسترش طلبی موفقیت‌آمیز قاره‌ای، ساخت اقتصاد صنعتی برتر جهان، پیشتازی فناورانه و بهره‌مندی از جامعه دموکراتیک، آزاد و باثبات، احساس خوش‌بینانه‌ای را در شهروندان این کشور ایجاد کرده است. از نظر ملت و دولت آمریکا از آنجایی که این کشور در همه عناصر قدرت مادی، نظامی، اقتصادی، فناورانه و از نظر جغرافیایی، از دیگر قدرت‌های بزرگ پیشی گرفته است (Farrell, 2005: 4)، این کشور می‌تواند در عرصه جهانی مداخله کند. چنانکه «کالین پاول»^۱ می‌گوید ما باید همواره ویژگی منحصر به فرد بودن نیروهای مسلح ایالات متحد را در نظر داشته باشیم. ما تنها کشوری در جهان هستیم که نیروی نظامی مان می‌تواند در هر زمان و در هر نقطه‌ای از جهان مداخله

1. Colin Powell

کند و عملیات دور از خانه را کارآمد انجام دهد. قدرت ایالات متحد سبب شده است این کشور خود را متولی رهبری جهان بداند و سیاست خارجی هژمونیک خود را بر برتری بر قدرت‌های بزرگ رقیب چه در سطح بین‌المللی و چه در سطوح منطقه‌ای قرار دهد (Gohari Moghaddam, 2009: 274).

۳. باور به رسالتی تاریخی و اداره جهان براساس ارزش‌های لیبرال دموکراسی

ایالات متحد در پی برتری بر اتحاد شوروی ویژگی‌های خداگونه مانند برتری قدرت و حضور همه‌جایی برای خود قائل شده است و وظیفه خود را به مسیر درست بازگرداندن امور می‌داند. البته خود این کشور است که مسیر درست را تعیین می‌کند. در این میان، شر یا اهریمن باید نبود شود و به تسلیم بی‌قیدوشرط تن دهد (Moshirzadeh, 2007: 179). آمریکایی‌ها و به‌ویژه نومحافظه‌کاران آمریکایی، مدعی هستند که ایالات متحد قبیله عالم و مسیح جهان است. بنابر این دیدگاه، آمریکا از سوی خداوند برای رهایی بشر انتخاب شده و هر آنچه در مقابل آن قرار گیرد شر و باطل است و سرانجام نابود خواهد شد. در همین زمینه، پیش از سرنگونی اتحاد شوروی در سال ۱۹۹۰ جرج بوش، رئیس‌جمهوری ایالات متحد در یک پیام رادیویی خطاب به جهانیان، نظریه نظم نوین جهانی را به‌عنوان راهبرد ملی ایالات متحد پس از جنگ سرد اعلام کرد. او گفت جهان به این نتیجه رسیده است که نظم نظام نه چندقطبی و نه نظم دوقطبی، بلکه تنها نظام تک‌قطبی است که می‌تواند صلح و امنیت جهان را تضمین کند و اینک ایالات متحد به دلیل قدرت اقتصادی و نظامی بی‌رقیب خویش بیش از هر کشور دیگری شایستگی رهبری نظام تک‌قطبی را دارد (Salimi and Rahmatipour, 2014: 204). آمریکایی‌ها براساس دیدگاه خود مبنی بر رهبری جهان آزاد و قانون دموکراسی جهان بودن بر این باور هستند که ایالات متحد باید ارزش‌های لیبرال دموکراسی خود را در جهان گسترش دهد.

۴. علم‌گرایی و تأکید بر علوم و فناوری

از مهم‌ترین ویژگی‌های فرهنگ راهبردی ایالات متحد در سطح عملیاتی تأکید بر فناوری است؛ به طوری که فناوری نقش مهمی در رفتار واشینگتن در جنگ سرد داشته و در منازعات پس از جنگ سرد در عراق، یوگسلاوی، افغانستان نیز همین جایگاه را حفظ کرده است. بر همین اساس، ایالات متحد همواره سلاح‌های نظامی خود را در فاصله‌ای معنادار با دیگر دولت‌ها حفظ کرده است. شایان توجه اینکه در بسیاری موارد تأکید بیش‌ازحد بر عامل فناوری و استفاده از آن در میان نظامیان ایالات متحد وجه تعصب‌آمیزی نسبت به دیگران به خود گرفته است؛ از دید نخبگان نظامی آمریکا سرنگونی کامل دشمن و نابودی قدرت نظامی آن،

به‌عنوان هدف جنگ به شمار می‌آید (Mahnken, 2006: 11). تعریف پذیرفته‌شده از این راهبرد نزد نظامیان ایالات متحد این است که نظامیان توجهی به پیامدهای غیرنظامی اقدام‌های خود نداشته باشند (توجه‌نداشتن به معیارهای اخلاقی) و به هدف مطرح‌شده توجه کنند.

در رابطه با راهبرد ایالات متحد در حوزه راهبردی اوراسیای مرکزی می‌توان گفت هرگاه ایالات متحد بخواهد نقش جهانی خود را ادامه دهد، باید در اوراسیا نقش برتر را داشته باشد، اما لازمه حفظ برتری سستی ایالات متحد در اوراسیا آن است که موازنه قوا را در این منطقه حفظ کند و از ظهور قدرت یا قدرت‌هایی که بتوانند بر سیاست ایالات متحد تأثیر بگذارند، جلوگیری کند. ایالات متحد کنشگر اصلی فرامنطقه‌ای در اوراسیای مرکزی است که با هدف سلطه بر منابع انرژی و خطوط انتقال انرژی و کسب موقعیت اقتصادی و ژئواستراتژیک می‌خواهد، فرایندهای منطقه‌ای را در کنترل خود بگیرد. سیاست‌مداران ایالات متحد در پیشبرد سیاست‌های خود به «پاشنه آشیل»^۱ فدراسیون روسیه توجه دارند و می‌دانند که این منطقه از متنوع‌ترین مناطق جهان از نظر اقوام است. تعارض‌های هویتی و مناقشه‌های قومی و سرزمینی، بی‌ثباتی سیاسی، توسعه‌نیافتگی اقتصادی و اجتماعی از مسائلی است که سبب آسیب‌پذیری کشورهای این منطقه شده است. در چنین شرایطی قدرت‌های فرامنطقه‌ای می‌توانند برای تجارت و با ارائه کمک‌های اقتصادی، راه را برای توسعه نفوذ در منطقه هموار سازند.

نتیجه

تحلیل رفتارهای راهبردی واحدهای سیاسی به‌واسطه مؤلفه‌های فرهنگ راهبردی مزایایی دارد که مهم‌ترین آن امکان درک کنش‌های بازیگر مورد نظر و پیش‌بینی رفتارهای برخاسته از آن است. این نظریه این امکان را فراهم می‌کند پژوهشگران دریابند که کشورها چگونه به موضوع‌های راهبردی می‌نگرند و چه واکنش‌هایی در شرایط گوناگون از جمله شرایط اضطرار از خود بروز می‌دهند. فرهنگ راهبردی نتیجه تجربه تاریخی کشورها است. از آنجایی که تجربه‌ها در میان دولت‌ها متفاوت هستند، کنشگران مختلف، فرهنگ‌های راهبردی مختلفی دارند. از این‌رو، فرهنگ راهبردی همچون ذره‌بینی عمل می‌کند که با آن می‌توان به‌صورت دقیق‌تر نوع ارتباط میان هدف‌ها، انگیزه‌ها و کنش‌های بین‌المللی فدراسیون روسیه و ایالات متحد را در مدیریت بحران‌های بین‌المللی ارزیابی و بررسی کرد.

همچنان که پیش‌تر گفتیم، مهم‌ترین مؤلفه‌های فرهنگ راهبردی فدراسیون روسیه مواردی همچون ویژگی‌های ژئوپلیتیک و نگاه توسعه‌طلبانه، اندیشه قدرت بزرگی و تلاش برای هژمون منطقه‌ای شدن، اقتدارگرایی غالب، گفتمان ملی‌گرایی روسی و هویت اسلاو- ارتودکس

و تصور تهدید هستند که تأثیرهای عمیقی بر تصمیم‌گیری راهبردی و سیاست خارجی فدراسیون روسیه برجای گذاشته‌اند. به دیگر بیان، مسکو در مفصل‌بندی گفتمان سیاست خارجی و تصمیم‌گیری راهبردی خود، پایه را بر توجه به این مؤلفه‌ها قرار داده است. بر این اساس، فدراسیون روسیه در عرصه سیاست خارجی این راهبردها را در پیش گرفته است: تعامل‌گزینی، موازنه‌گرایی نرم و تأکید بر چندجانبه‌گرایی، راهبرد بزرگ مدرن هنجارمند، اقتصادی‌کردن سیاست خارجی، سیاست نگاه به شرق، تقابل با بنیادگرایی و تروریسم و نیز نهادگرایی سیاسی و امنیتی روس‌محور در منطقه راهبردی اوراسیای مرکزی. در مورد فرهنگ راهبردی ایالات متحد نیز این کشور برای رسیدن به هدف‌هایی که در تأثیر فرهنگ راهبردی شکل گرفته‌اند، در پی هژمونی و تثبیت قدرت خود در سطح جهان است. ایالات متحد در این زمینه رسالتی را مبنی بر رهبری جهان در نظر گرفته است و اینکه خود را ملزم به مدیریت جهانی می‌بیند. در این میان، این کشور اگر به نیروی نظامی متوسل می‌شود، خود را ناگزیر از استفاده آن می‌بیند. در نتیجه، مؤلفه‌های شکل‌دهنده به فرهنگ راهبردی ایالات متحد تهاجمی هستند که این مسئله در پیگیری سیاست خارجی تهاجم‌محور این کشور در آوردگاه راهبردی اوراسیای مرکزی مؤثر است.

References

- Adami, Ali and Hassan Ainehvand (2018), "How Russia and China Confronted the United States in Eurasia", **Scientific Quarterly of Central Asian and Caucasus Studies**, Vol. 24, No. 102, pp. 1-33 [in Persian].
- Atai, F. and Mehdi Hedayati Shahidani (2013), "The Developing Process of Soft Power in Russia's Foreign Affairs", **Central Asia and the Caucasus Studies**, No. 19, pp. 101-125 [in Persian].
- Balamir, Bezen (2007), "Does "Strategic Culture" Matter? Old Europe, New Europe and the Transatlantic Security", **Perceptions: Journal of International Affairs**, Vol. 12, No. 15, pp. 71-90.
- Bordachev, Timofei V. and Andei S. Skriba (2016), "Russia's Eurasian Integration Policies", Available at: <http://www.lse.ac.uk/IDEAS/publications/reports/pdf/SR019/SR019-Bordachev-Skriba.pdf>, (Accessed on: 17/1/2016).
- Chernov, Fard (2009), **Theory and Sub-Theory in International Relations**, Translated by Alireza Tayeb, Tehran: Ney [in Persian].
- Chisholm, Ryan (2018), "Species – Area Relationships and Biodiversity Loss in Fragmented Landscapes", **Ecology Letters**, Vol. 21, No. 7, pp. 804-816.

- Cook-Huffman, Celia (2009), "The Role of Identity in Conflict", in: **Handbook of Conflict Analysis and Resolution**, pp. 19-31 (doi: 10.4324/9780203893166-13).
- Cornell, Svante (2004), "NATO's Role in South Caucasus Regional Security", **Turkish Policy Quarterly**, Vol. 3, No. 2, pp. 130-154.
- De Groot, Mikaela and Others (2008), **Deconstructing Iranian Speech: a Strategic Culture Analysis, Workshop in Public Affairs**, International Issues Public Affairs.
- De Maio, Giovanna (2016), **Russia's View of Ukraine after the Crisis**, Working Papers, Istituto Affari Internazionali.
- Deneen, Christopher Charles (2012), "Humor in the Workplace: a Regulation and Coping Mechanism Socialization", **Discourse and Communication**, Vol. 26, No. 2, pp. 375-384.
- Engstrom, Arne (2014), "RC is a Theory of Learning, not teaching", **International Research**, Vol. 9, No. 3, pp. 360-371.
- Ermarth, Fritz W. (2006), "Russia's Strategic Culture: Past, Present and in Transition?", Available at: <https://fas.org/irp/agency/dod/dtra/russia.pdf>, (Accessed on: 10/8/2018).
- Falahat Pisheh, Heshmatollah and Hamid Darj (2019), "Russia's Efforts to Neutralize the Effects of the US Missile Defense Shield in Eastern Europe", **Central Eurasia Studies**, Vol. 12, No. 2, pp. 435-457 [in Persian].
- Farrell, Theo (2005), **Strategic Culture and American Empire**, SAIS Review.
- Feng, Huiyum (2007), **Chinese Strategic Culture and Foreign Policy, Decision – Making: Confucianism Leadership and War**, New York.
- Gohari Moghaddam, Abuzar (2009), "A Review of the Paradigm Shift in American Foreign Policy under Bush", **Strategy Quarterly**, No. 16, pp. 258-280 [in Persian].
- Goodarzi, Soheil, Ahmad Soltaninejad, Mustafa Zahrani and Mohsen Islami (2017), "Study of the Relationship between the Islamic Republic of Iran and the United States of America in the Light of Strategic Culture", **International Relations Studies**, Vol. 10, No. 39, pp. 119-146 [in Persian].
- Gray, Colins S. (2006), "Out of the Wilderness: Prime Time for Strategic Culture", Available at: <https://fas.org/irp/agency/dod/dtra/stratcult-out.pdf>, (Accessed on: 10/8/2018).
- Haesebrouck, Tim (2016), "Explaining the Member States" Varying Military Engagements: the Potential of a Strategic Culture Perspective", **JCER**, Vol. 12, No. 3, pp. 361-379.

- Haji Yousefi, Amir Mohammad and Abbas Zolfaghari (2017), "Russia's Strategic Culture and Participation in Arms Processes in West Asia", **Security Horizons**, Vol. 10, No. 36, pp. 121-152 [in Persian].
- Harsij, Hossein and Maryam Seyedi (2007), "The Role of Civil Power in Foreign Policy", **Public Law Research Quarterly**, Vol. 9, No. 22, pp. 173-202 [in Persian].
- Hedayati Shahidani, Mehdi (2019), "Understanding Intelligent Power in Russian Foreign Policy Trends (2014-2019)", **Central Asia and the Caucasus Studies**, Vol. 25, No. 107, pp. 159-158 [in Persian].
- Hosseini, Ali and Hassan Aynehvand (2016), "Analysis of the Impact of Neo-Eurasianism on Russia's Foreign Policy in the Ukraine Crisis 2014", **Central Asia and the Caucasus Studies**, Vol. 21, No. 92, pp. 131-165 [in Persian].
- Hosseini, Seyedeh Motahareh, Sarem Shiravand and Fereshteh Maboudinejad (2014), "Discourse Analysis of the Confrontation of Russian Identity and Nationalism with Chechen Identity and Ethnicity", **Central Asia and the Caucasus Studies**, No. 87, pp. 33-60 [in Persian].
- Jeperson, Ronald L., Alexander Went and Peter J. Katzenstein (2011), **Norms, Identity and Culture in National Security**, Translated by Mohammad Hadi Samati, First Edition, Tehran: Research Institute for Strategic Studies [in Persian].
- Johnston, Alastair Ain (2011), **Realism and Strategy of Maoist China**, Translated by Mohammad Hadi Samati, First Edition, Tehran: Research Institute for Strategic Studies [in Persian].
- Korosteleva, Elena and Zachary Paikin (2020), "Russia between East and West, and the Future of Eurasian Order", **International Politics**, Vol. 57, No. 6, pp. 1-23.
- Krickovic, Andrej and Igor Pellicciari (2021), "From Greater Europe to Great Eurasia: Status Concerns and the Evolution of Russia's Approach to Alignment and Regional Integration", **Journal of Eurasian Studies**, Vol. 12, No. 1, pp. 86-99.
- Kuchins, Andrew C. (2018), "What is Eurasia to US (the U.S.)?", **Journal of Eurasian Studies**, Vol. 9, No. 2, pp. 125-133.
- Lambert, Michel Eric (2017), "Russian Smart Power at Work in the Eastern Partnership", **Institute of International Relations**, Available at: https://think.visegradfund.org/wpcontent/uploads/Lambert_ThinkVisegrad.pdf, (Accessed on: 2/7/2018).
- Lauterbach, Toby (2011), **Constructivism, Strategic Culture and the Iraq War**, ASPJ Africa.

- Lebow, Richard Ned (2008), **A Cultural Theory of International Relation**, New York: Cambridge.
- Lukin, Alexander (2018), "Russian in the Asia – Pacific", **Asian Politics and Policy**, Vol. 10, No. 4, pp. 571-598.
- Mahnken, Thomas G. (2006), **United States Strategic Culture**, Defense Threat Reduction Agency.
- Meyer, Davis S. (2004), "Protest and Political Opportunities", **Annual Review of Sociology**, Vol. 30, No. 4, pp. 125-145.
- Mohammad Nia, Mehdi (2010), "Understanding Iran's Foreign Policy: an Application of Holistic Constructivism", **Journal of International Relation**, Vol. 5, No. 1, pp. 135-158 [in Persian].
- Moore, Russell (1998), **Strategic Culture – How it Affects Strategic**, U.S. Marine Corps.
- Moshirzadeh, Homeira (2007), "Turning to US Foreign Policy and the Invasion of Iraq, Areas of Domestic Discourse", **Quarterly Journal of Politics**, Vol. 37, No. 2, pp. 153-190 [in Persian].
- Neumann, Iver B. and Heikka Henrikki (2005), "Grand Strategy, Strategic Culture Practice: the Social Roots of Nordic Defense", **Cooperation and Conflict**, Vol. 40, No. 1, pp. 5-23.
- Oliker, Olga and Keith Crane (2009), "Russian Foreign Policy: Sources and Implications", **Project Air Force**, Available at: [www.rand.org, file:///C:/Users/MYIII_S-M_1320/Downloads/RAND_MG768.pdf](http://www.rand.org/file:///C:/Users/MYIII_S-M_1320/Downloads/RAND_MG768.pdf), (Accessed on: 3/9/2018).
- Payne, Ruth (2015), "Using Rewards and Sanction in the Classroom: Pupil's Perceptions of their Own Responses to Current Behavior Management Strategies", **Educational Review**, Vol. 67, No. 4, pp. 483-504.
- Piet, Remi and Licinia Simao (2016), **Security in Shared Neighbourhoods Foreign Policy of Russia, Turkey and the EU**, London, Palgrave Macmillan.
- Rashidi, Ahmad (2019), "The Architecture of the Russian Soft Power Discourse", **Central Eurasia Studies**, Vol. 12, No. 1, pp. 75-94 [in Persian].
- Rasmussen, Mikkel Vedby (2005), "What's the Use of it?: Danish Strategic Culture and the Utility of Armed Force", **Cooperation and Conflict: Journal of the Nordic International Studies Association**, Vol. 40, No. 1, pp. 67-89.
- Rasooli Saniabadi, Elham, Saeed Attar and Fatemeh Farsi (2019), "Study of Russian Foreign Policy Based on the Policy Theory of the Great Powers of Mersheimer (2012-2018)", **Central Eurasia Studies**, Vol. 12, No. 1, pp. 57-73 [in Persian].

- Rittberger, Volker (2014), **Foreign Policy Analysis Approaches; Inspired by Theories of International Relations**, Translated by Alireza Khosravi and Mehdi Mir Mohammadi, First Edition, Tehran: Research Institute for Strategic Studies [in Persian].
- Rosa, Paolo (2014), “The Accommodationist State: Strategic Culture and Italy’s Military Behaviour”, **International Relations**, Vol. 28, No. 1, pp. 88-115.
- Salimi, Hossein and Amin Hejazi (2019), “The Impact of Strategic Culture on Decision Making in the Foreign Policy of the Islamic Republic of Iran”, **Quarterly Journal of Strategic Studies**, Vol. 22, No. 97, pp. 103-137 [in Persian].
- Salimi, Hossein and Leila Rahmatipour (2014), “Comparative Study of American and Chinese Strategic Culture”, **Quarterly Journal of Strategic Studies**, Vol. 17, No. 3, pp. 198-236 [in Persian].
- Shlapentokh, Vladimir (2007), **Contemporary Russia as a Feudal Society, a New Perspective on the Post – Soviet Era**, Printed in the Westchester Book United States of America, 2007th Edition, Palgrave Macmillan
- Sinovets, Polina (2016), “From Stalin to Putin: Russian Strategic Culture in the XXI Century, its Continuity and Change”, **Philosophy Study**, Vol. 6, No. 7, pp. 417-423.
- Snyder, Jack (1997), “The Soviet Strategic Culture: Implications for Nuclear Options, a Project Air Force Report Prepared for the United States Air Force”, Available at: <https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/reports/2005/R2154.pdf>, (Accessed on: 24/7/2019).
- Sokolsky, Richard and Eugene Rumer (2020), “U.S – Russian Relations in 2030”, **Washington, D.C.: Carnegie Endowment for International Peace**, Available at: <https://carnegieendowment.org/2020/06/15/u.s.-russian-relations-in-2030-pub-82056>, (Accessed on: 2/3/2019).
- Tishehyar, Mandana and Esmail Bakhshi (2020), “Russia and China’s New Silk Road Plan: Opportunities and Challenges”, **Central Eurasia Studies**, Vol. 13, No. 2, pp. 419-443 [in Persian].
- Valizadeh, Akbar, Simin Shirazi and Hamidreza Azizi (2015), “The Impact of Ukraine Crisis in 2014 on the Relation of United States of America and Russia”, **Central Eurasia Studies**, Vol. 8, No. 1, pp. 149-171 [in Persian].
- Yazdani, Enayatollah, Hassan Ayeneh Vand and Abolfazl Bagheri Ajieh (2015), “The Role of the United States and Russia in the Geopolitical Crisis of Georgia and Ukraine”, **World Politics Quarterly**, Vol. 5, No. 4, pp. 261-295 [in Persian].

Zahrani, Mustafa and Sarem Shiravand (2017), “Study of the Impact of Strategic Culture on the Foreign Policy of the Russian Federation”, **Central Asia and the Caucasus Studies**, Vol. 22, No. 97, pp. 103-137 [in Persian].

